

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-78>

УДК: 339.9:338

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON MODERN ECONOMIC MODELS: NEW CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Осіпова Лариса Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0959-5309>

Osipova Larysa

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of SUTE

У статті розглядається вплив глобалізації на сучасні економічні моделі, акцентуючи увагу на нових викликах та можливостях, що постають перед національними економіками у контексті інтеграції в глобальну економічну систему. Глобалізація, що характеризується швидким розвитком інформаційних технологій, зростанням міжнародної торгівлі та мобільності капіталів і робочої сили, суттєво змінює структуру світової економіки, вимагаючи перегляду традиційних економічних моделей. У статті розглядаються як позитивні аспекти глобалізації, такі як розширення ринків та доступ до нових технологій, так і негативні наслідки, включаючи економічну нерівність і екологічні виклики. Особливу увагу приділено адаптації національних економік до нових умов і пошуку оптимальних стратегій для мінімізації ризиків і максимізації вигод від глобалізації. Огляд останніх досліджень показує, що попри значний прогрес у цій галузі, питання ефективного використання можливостей глобалізації та адаптації економічних моделей потребують подальшого дослідження, особливо у контексті перехідних економік, таких як Україна. Стаття підкреслює необхідність збалансованого підходу до глобалізації для забезпечення сталого розвитку і конкурентоспроможності національних економік.

Ключові слова: глобалізація, економічні моделі, конкуренція, інновації, конкурентоспроможність, економіка, національна економіка, перспективи.

The article examines the impact of globalization on modern economic models, focusing on new challenges and opportunities facing national economies in the context of integration into the global economic system. Globalization, characterized by the rapid development of information technology, the growth of international trade and the mobility of capital and labor, significantly changes the structure of the world economy, requiring a revision of traditional economic models. The article discusses both the positive aspects of globalization, such as the expansion of markets and access to new technologies, and the negative consequences, including economic inequality and environmental challenges. Particular attention is paid to the adaptation of national economies to new conditions and the search for optimal strategies to minimize risks and maximize the benefits of globalization. A review of recent research shows that despite significant progress in this area, the issues of effective use of the opportunities of globalization and adaptation of economic models require further research, especially in the context of transition economies such as Ukraine. The article emphasizes the need for a balanced approach to globalization to ensure sustainable development and competitiveness of national economies. It is indicated that one of the manifestations of the globalization process is the rapid growth of the international financial market and financial transactions. Globalization has become one of the most significant phenomena of the modern world, affecting all aspects of economic life. It defines new rules of the game in international business, forms new economic models and challenges faced by national economies. Selected examples, such as opportunities and challenges for Ukraine, highlight both the positive and negative effects of globalization, including increased investment attractiveness and exacerbation of social inequality. In conclusion, the article emphasizes the need to develop adaptive strategies that will help maximize the benefits of globalization and minimize its negative impact, ensuring sustainable economic development in today's globalized world.

Keywords: globalization, economic models, competition, innovation, competitiveness, economy, national economy, prospects.

Постановка проблеми. Глобалізація є однією з найбільш визначальних тенденцій сучасності, що суттєво змінює структуру світової економіки та впливає на функціонування національних економічних систем. В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, зростання міжнародної торгівлі, мобільності капіталів та робочої сили, національні економіки стикаються з новими викликами, які вимагають перегляду традиційних економічних моделей. З одного боку, глобалізація відкриває нові можливості для зростання, інновацій та інтеграції на світові ринки. З іншого боку, вона створює ризики, пов'язані з нерівномірністю економічного розвитку, загостренням конкуренції, зростанням залежності від зовнішніх факторів та загрозами екологічної стабільності. Сучасні економічні моделі повинні враховувати ці нові умови, але багато національних економік стикаються з труднощами адаптації до глобалізаційних процесів. Існує необхідність у дослідженні впливу глобалізації на економічні моделі, щоб зрозуміти, які саме зміни необхідні для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності. Особливо актуальною є проблема пошуку оптимальних стратегій для мінімізації ризиків та використання нових можливостей, що відкриваються перед економічними суб'єктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що значна увага приділяється вивченню впливу глобалізації на економічні моделі, як на міжнародному, так і на національному рівнях. Українські науковці, такі як Т. Бевз [1], О. Гетманець [2], А. Гірман [3], Л. Киш [4], С. Онишко [7], В. Риков [8], І. Томашук [9], О. Томчук [10] та інші внесли вагомий вклад у дослідження цих процесів. Їхні роботи охоплюють питання адаптації національних економік до умов глобалізації, аналізу змін у структурі світової економіки, впливу транснаціональних корпорацій на місцеві ринки, а також дослідження проблеми економічної нерівності, що посилюється під впливом глобалізаційних процесів. Значна увага приділяється також аналізу нових викликів, що постають перед економічними системами, зокрема, в аспектах стійкості економічного розвитку, загроз екологічної нестабільності та впливу цифрових трансформацій. Проте, питання ефективного використання можливостей глобалізації для національних економік, зокрема, у контексті розвитку знаннєвої економіки, інноваційних технологій та забезпечення сталого розвитку, потребують подальших досліджень. Осо-

бливо актуальними є дослідження, що враховують специфіку перехідних економік, таких як Україна, у контексті їхньої інтеграції в глобальну економічну систему.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на сучасні економічні моделі, а також аналіз нових викликів та можливостей, які виникають в умовах інтеграції національних економік у глобальну економічну систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні глобалізація стала однією з найважливіших особливостей сучасної світової економічної системи та визначила хід світового розвитку. Глобалізація змусила по-новому переосмислити багато законів економічного розвитку. Згідно з домінуючим поглядом на глобалізацію, жодна поведінка чи процес у суспільстві (економічний, політичний, правовий чи соціальний) не може розглядатися ізольовано. Глобалізація впливає майже на всі сфери суспільного життя. Варто зазначити, що складність й суперечливість процесу глобалізації по суті описує розвиток і загальний стан економічних систем різних країн або регіонів [2].

Процес глобалізації поглиблює міжнародний поділ праці між регіонами та країнами і тому є результатом оптимізації цін і підвищення продуктивності праці. Глобалізація є процесом, у ході якого «розмиваються» національні кордони, відбувається інтеграція національних економік, технологій, культури та управління, що супроводжується формуванням складних взаємовідносин, які поглиблюють взаємозалежність між державами. Мережі зв'язків, що утворюються в процесі глобалізації, опосередковуються різними потоками, у тому числі, людей, інформації, ідей, товарів та капіталів [9]. Глобалізація охоплює процеси інтеграції економік різних країн, що супроводжується зростанням обсягів міжнародної торгівлі, інвестицій та технологічного обміну. Вона проявляється у формі зростання взаємозалежності між країнами, що, в свою чергу, впливає на структуру національних економік і їхню конкурентоспроможність.

Глобалізація – це процес інтеграції та взаємодії країн і економік у глобальному масштабі. Вона приносить як значні можливості, так і серйозні виклики для сучасних економічних моделей [1]. Крім того, глобалізація є однією з найвпливовіших тенденцій сучасного світу, що суттєво змінює економічні моделі та впливає на процеси розвитку як на рівні національних економік, так і на глобальному рівні.

Успішне функціонування економічних систем у нових умовах залежить від здатності адаптуватися до викликів глобалізації, використовуючи її можливості для забезпечення сталого зростання.

Глобалізація трансформувала традиційні економічні моделі, змінюючи структуру міжнародної торгівлі, характер виробничих процесів і потоки капіталу. Зокрема, внаслідок глобалізації спостерігається підвищення взаємозалежності національних економік, що вимагає від країн адаптації до світових стандартів і правил. Це призвело до виникнення нових економічних моделей, таких як:

1) **модель відкритої економіки**, де значна частина сучасних економік розвивається на основі принципу відкритості, в якій експортно-імпорتنі операції відіграють ключову роль. Це стимулює розвиток високоефективних підприємств, орієнтованих на глобальний ринок, але також підвищує залежність від зовнішніх факторів, таких як коливання світових цін і політична нестабільність.

2) **глобальні виробничі мережі**, де глобалізація сприяла формуванню глобальних ланцюгів постачань, що зумовило поділ виробничих процесів між різними країнами. Ця модель забезпечує зниження витрат і підвищення конкурентоспроможності, але також створює вразливість перед збоєм у постачанні через політичні або природні фактори.

3) **модель знань своєї економіки**, в якій глобалізація сприяє активному обміну знаннями та технологіями, що стимулює розвиток економік, орієнтованих на інновації. Знання стають ключовим ресурсом, що підвищує важливість інвестицій у людський капітал і науку [3].

Глобалізація суттєво впливає на сучасні економічні моделі, створюючи нові виклики

та можливості для національних економік. Це явище характеризується взаємозалежністю економік, що виникає внаслідок обміну товарами, послугами та капіталом. Вона може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економічного розвитку (табл. 1).

Також позитивним фактором глобалізації для України є можливість її входження до міжнародних коопераційних проєктів, забезпечивши тим самим інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів та розширивши можливості більш вільного доступу до зарубіжних ринків за рахунок зменшення тарифних та нетарифних перешкод [7].

Негативними наслідками глобалізації є домінування економічно розвинених країн; пригнічення розвитку певних галузей національної економіки, які через заміщення їх імпортом виявляються неготовими до міжнародної конкуренції; зростання соціальної нерівності порівняно з економічно успішними державами; а також вивільнення економічних сил, що поглиблюють нерівність у сфері зайнятості, продуктивності праці та матеріального добробуту [6].

Зі зміною економічних моделей, викликаних глобалізацією, економічні суб'єкти стикаються з новими викликами, а саме:

1) **глобальна конкуренція**, тобто, зростання міжнародної конкуренції створює тиск на підприємства, які змушені впроваджувати інновації та підвищувати ефективність для збереження своїх позицій на ринку. Це також призводить до можливого витіснення менш конкурентоспроможних компаній з ринку.

2) **нерівномірність економічного розвитку**, де глобалізація посилює нерівномірність між країнами та регіонами, зокрема, багаті країни здатні краще використовувати

Таблиця 1

Вплив глобалізації на економічні моделі

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Розширення ринків: глобалізація дозволяє компаніям виходити на нові ринки, що сприяє зростанню їхньої конкурентоспроможності та доходів.	Економічна нерівність: глобалізація може призводити до нерівномірного розподілу благ, що викликає соціальні та економічні конфлікти.
Технологічний обмін: глобалізація сприяє швидкому обміну технологіями та інноваціями, що може підвищити ефективність виробництва.	Залежність від зовнішніх ринків: країни стають вразливими до глобальних економічних коливань, що може загрожувати їхній економічній безпеці.
Доступ до ресурсів: країни можуть отримувати доступ до необхідних ресурсів і капіталу, що є критичним важливим для розвитку національних економік.	Втрата культурної ідентичності: глобалізація може призводити до знищення місцевих культур і традицій через домінування глобальних брендів і культурних продуктів.

Джерело: сформовано автором на основі [8].

глобальні можливості, тоді як менш розвинені країни стикаються з труднощами адаптації до нових умов.

3) **зміна характеру праці**, де автоматизація та розвиток інформаційних технологій змінюють характер праці, що призводить до зменшення попиту на низькокваліфіковану робочу силу. Це, в свою чергу, підвищує рівень безробіття та вимагає реформування систем освіти для підготовки робочої сили нового типу.

4) **екологічні виклики**, тобто, глобалізація посилює тиск на природні ресурси, що може призвести до погіршення екологічної ситуації. Це вимагає від держав і бізнесу впровадження принципів сталого розвитку, орієнтованих на збереження довкілля [5].

Попри виклики, глобалізація відкриває значні можливості для економічних суб'єктів (рис. 1):

Глобалізація сприяє швидшому поширенню економічних та фінансових криз, з якими багато країн не здатні впоратися. Деякі регіони світу виявляються неконкурентоспроможними в умовах глобальної економіки. Одним із негативних наслідків є загострення

етнічних конфліктів. Націоналістичні рухи виступають проти глобалізаційних процесів, адже суть націоналізму полягає в ідентифікації особистості з нацією або конкретною державою. Глобалізація ж призводить до формування ідентичності на рівні світової спільноти, не прив'язуючи її до конкретної нації [10].

На початку XXI століття спостерігалася тенденція до інтеграції економік розвинутих країн з економіками країн, що розвиваються, через прямі інвестиції, зменшення торговельних бар'єрів та проведення економічних реформ, а в багатьох випадках також через імміграцію. Важливо зазначити, що спеціалізація в багатих країнах базується на порівняльних перевагах, створених зусиллями громадян, тоді як у бідних країнах вона більше залежить від природних порівняльних переваг.

У 2023 році Україна посіла 44 місце в рейтингу Індексу рівня глобалізації країн світу (рис. 2).

Процес глобалізації суттєво впливає на національну економіку, відкриваючи нові можливості та виклики. Одним із позитивних наслідків глобалізації в Україні є залучення іноземних інвестицій. Ці інвестиції сприяють

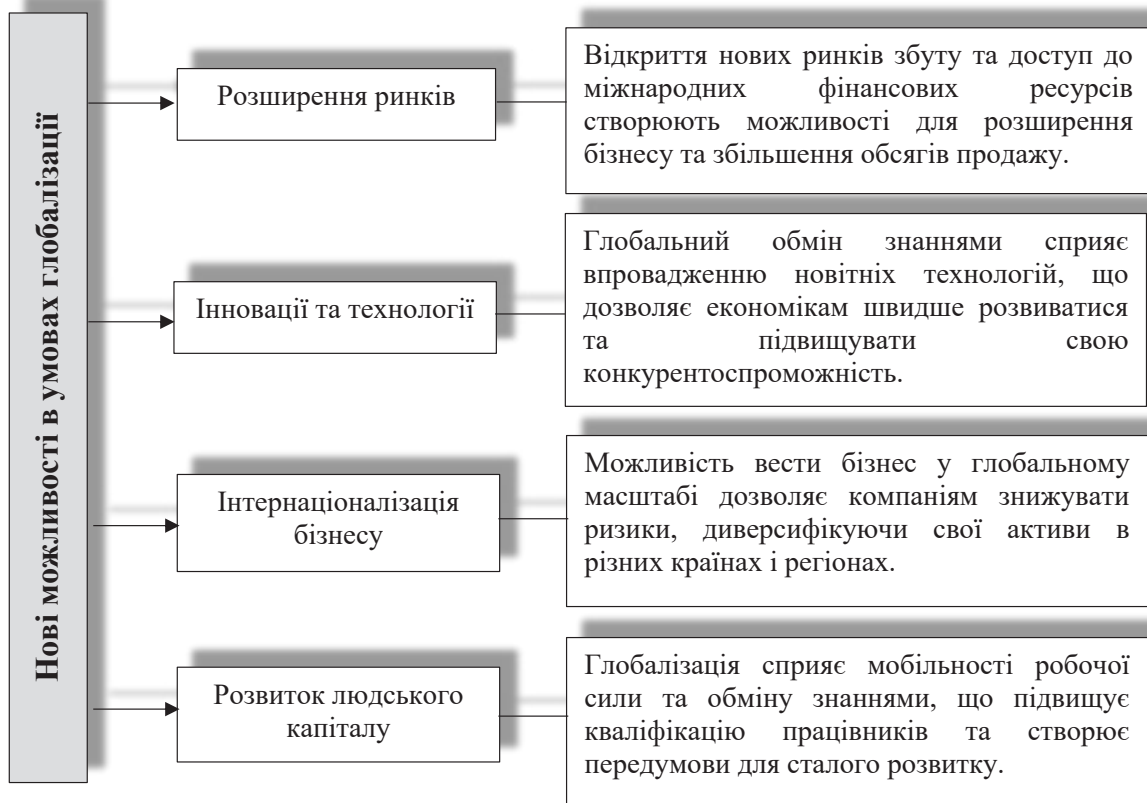

Рис. 1. Нові можливості в умовах глобалізації

Джерело: сформовано автором на основі [6]

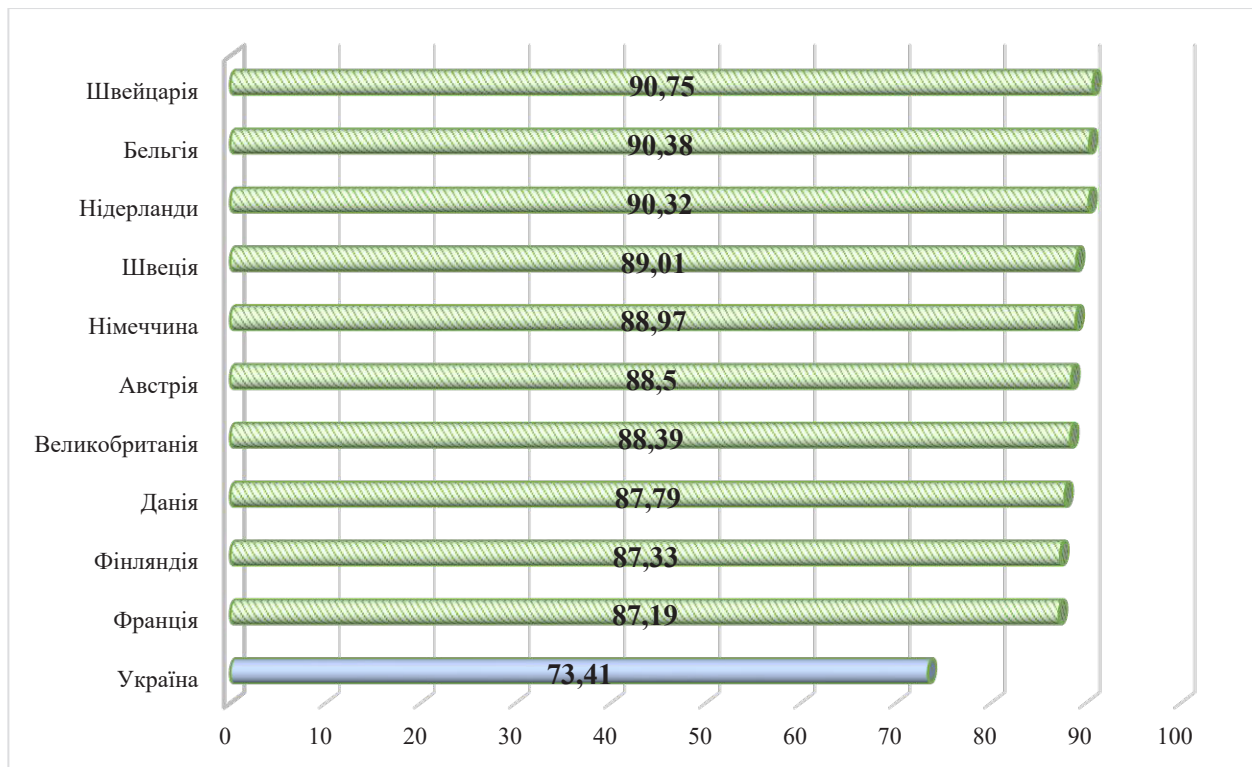

Рис. 2. Індекс глобалізації окремих країн світу у 2023 р.

Джерело: сформовано автором на основі [11]

прискоренню економічного зростання та підвищенню рівня життя населення, забезпечуючи доступ до сучасних технологій, знань та капіталу [8].

Забезпечення стабільного економічного розвитку України залежить від орієнтації економіки на довгострокові цілі та трансформації існуючих проблем у стратегії середньотривалого довштстрокового планування. Ефективне управління інвестиційним кліматом на макрорівні є ключовою умовою для сталого розвитку. Питання активізації інвестиційного процесу в Україні постійно обговорюється в наукових колах, де увага зосереджується на дослідженні чинників формування сприятливого інвестиційного клімату, розробці методів діагностики управління інвестиційним кліматом та аналізу різних аспектів інвестиційного процесу на рівнях мікро-, мезо- та макроекономіки [4].

Крім того, важливим є забезпечення інституційної стабільності та правової визначеності, що також сприятиме зміцненню довіри інвесторів і створенню передумов для тривалого економічного зростання. Інтеграція України в глобальні економічні процеси повинна супроводжуватися активною державною політикою, яка б сприяла розвитку інноваційної

економіки, підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств та залученню стратегічних інвесторів для модернізації ключових секторів економіки.

Висновки. Вплив глобалізації на сучасні економічні моделі є багатограним. Глобалізація сприяє поглибленню економічних зв'язків між країнами, що призводить до формування єдиного світового ринку. Це дозволяє країнам спеціалізуватися на виробництві товарів і послуг, у яких вони мають конкурентні переваги, але також підвищує залежність національних економік від зовнішніх факторів.

Глобалізація сприяє поширенню транснаціональних корпорацій і зміні традиційних виробничих моделей. Виробничі процеси та ланцюги постачання стають дедалі більш розподіленими на глобальному рівні, що дозволяє знижувати витрати, але може підвищувати вразливість до глобальних шоків. Глобалізація стимулює конкуренцію між компаніями та країнами, що призводить до підвищення ефективності виробництва, впровадження нових технологій і інновацій. Однак це також може призвести до зростання нерівності між країнами та всередині них, оскільки не всі економіки мають рівний доступ до ресурсів та технологій.

Глобалізація змушує країни адаптувати свої економічні моделі та політику до глобальних стандартів і вимог, що може сприяти стабільності та розвитку, але також обмежувати суверенітет у прийнятті рішень. Лібералізація фінансових ринків дозволяє вільний рух капіталу між країнами, що може сприяти економічному зростанню через залучення іноземних інвестицій. Водночас це може призводити до фінансових криз, оскільки глобальні фінансові ринки стають більш нестабільними та взаємозалежними.

Глобалізація є потужним чинником, що формує сучасні економічні моделі. Вона приносить нові можливості для розвитку і процвітання, але також вносить серйозні виклики, які потребують продуманого підходу. Країни і компанії повинні адаптуватися до нових умов, використовуючи переваги глобалізації, одночасно враховуючи потенційні ризики і негативні наслідки. Лише за допомогою збалансованої стратегії і відповідальної політики можна максимізувати вигоди від глобалізації і мінімізувати її негативний вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бевз Т. Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. *Українознавство*. 2022. № 3 (84). С. 8-26.
2. Гетманець О. П., Коробцова Д. В., Єжелей Ю. О. Глобалізація та міжнародна економіка: складність інтеграції ринків та економічні наслідки на рівні країн (український досвід). *Академічні візії*. 2023. № 20. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35cea810-1e85-4730-92c2-73e4dde869cf/content> (дата звернення: 31.08.2024).
3. Гірман А. П., Гвоздов Б. Ю., Брусенцева А. С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 116-122.
4. Киш Л. М. Сучасний стан та перспективи розвитку економіки в умовах глобалізаційних процесів. *East European Scientific Journal*. 2020. Т. 1. № 3 (55). С. 9-16.
5. Колоїз Ж. Глобалізаційні процеси та їхні наслідки для національних еколінгвальних систем. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2022. № 21. С. 9-22.
6. Лясота А. Є. Глобалізаційні процеси в сучасному світі та Україні: політичні ризики та перспективи. *Регіональні студії*. 2020. № 23. С. 32-37.
7. Онишко С., Белін В. Актуалізація і динаміка розвитку деглобалізаційних процесів та їх впливу на формування економічної політики. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2022. № 2. С. 66-80.
8. Риков В. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України. *Правове та державне управління*. 2020. № 2. С. 204-210.
9. Томашук І. В. Вплив глобалізаційних процесів на сучасні економічні системи. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 1 (59). С. 153-165.
10. Томашук І. В., Томчук О. Ф., Гиренко Ю. В. Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2 (56). С. 197-212.
11. Top 50 countries in the Globalization Index 2023. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/> (дата звернення: 31.08.2024).

REFERENCES:

1. Bevz T. (2022). Vplyv hlobalizatsii na utverdzhennia natsionalnoi identychnosti v umovakh viiny: vyklyky i zahrozy [The Impact of Globalization on the Establishment of National Identity in the Conditions of War: Challenges and Threats]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, vol. 3 (84), pp. 8-26. (in Ukrainian).
2. Hetmanets O. P., Korobtsova D. V., Yezhelyi Yu. O. (2023). Hlobalizatsiia ta mizhnarodna ekonomika: skladnist intehratsii rynkiv ta ekonomichni naslidky na rivni krain (ukrainskyi dosvid) [Globalization and International Economics: The Complexity of Market Integration and Economic Implications at the Country Level (Ukrainian Experience)]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, vol. 20, Available at: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35cea810-1e85-4730-92c2-73e4dde869cf/content> (accessed: 31.08.2024). (in Ukrainian).
3. Hirman A. P., Hvozдов B. Yu., Brusentseva A. S. (2021). Formuvannia stratehii rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Formation of Ukraine's Development Strategy in the Context of Globalization]. *Rehionalni studii – Regional Studies*, vol. 24, pp. 116-122. (in Ukrainian).

4. Kysh L. M. (2020). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku ekonomiky v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv [Current state and prospects of economic development in the context of globalization processes]. *East European Scientific Journal – East European Scientific Journal*, vol. 1. 3 (55), pp. 9-16. (in Ukrainian).
5. Koloiz Zh. (2022). Hlobalizatsiini protsesy ta yikhni naslidky dlia natsionalnykh ekolinhvalnykh system [Globalization Processes and Their Implications for National Ecolingual Systems]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu – Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, vol. 21, pp. 9-22. (in Ukrainian).
6. Lysota A. Ye. (2020). Hlobalizatsiini protsesy v suchasnomu sviti ta Ukraini: politychni ryzyky ta perspektyvy [Globalization Processes in the Modern World and Ukraine: Political Risks and Prospects]. *Rehionalni studii – Regional Studies*, vol. 23, pp. 32-37. (in Ukrainian).
7. Onyshko S., Bielin V. (2022) Aktualizatsiia i dynamika rozvytku dehlobalizatsiinykh protsesiv ta yikh vplyvu na formuvannia ekonomichnoi polityky [Актуалізація і динаміка розвитку деглобалізаційних процесів та їх впливу на формування економічної політики]. Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnogo podatkovoho universytetu – *Collection of Scientific Papers of the State Tax University*, vol. 2, pp. 66-80. (in Ukrainian).
8. Rykov V. V. (2020). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na ekonomichnu bezpeku Ukrainy [The Impact of Globalization Processes on the Economic Security of Ukraine]. *Pravove ta derzhavne upravlinnia – Legal and Public Administration*, vol. 2, pp. 204-210. (in Ukrainian).
9. Tomashuk I. V. (2022). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na suchasni ekonomichni systemy [The Impact of Globalization Processes on Modern Economic Systems]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, Finance, Management: Current Issues of Science and Practice*, vol. 1 (59), pp. 153-165. (in Ukrainian).
10. Tomashuk I. V., Tomchuk O. F., Hyrenko Yu. V. (2021). Rozvytok mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v umovakh hlobalizatsii [Development of International Economic Relations in the Context of Globalization]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, Finance, Management: Current Issues of Science and Practice*, vol. 2 (56), pp. 197-212. (in Ukrainian).
11. Top 50 countries in the Globalization Index 2023. Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/> (accessed: 31.08.2024). (in English).